

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «ОСВІТНЯ ПОСЛУГА»

Освіта в усі часи мала і буде мати вагоме значення для країни в цілому і для кожної людини окремо. Загальновідомо, що розвиток освіти неможливий без активної участі самої особистості в процесі навчання та виховання. Людина, яка навчається, є одночасно споживачем освітніх продуктів і співучасником їх виробництва. У цьому полягає основна відмінність створення освітніх продуктів від будь-яких інших [1, с. 16].

Освітній продукт може бути у матеріально-речовій формі (товар), або нематеріальній формі (послуга). До освітніх продуктів ВНЗ відносять: освітні послуги, засоби передавання знань, компетентності.

Основним результатом освіти є «система знань, умінь і навичок, що передаються людині в процесі навчання» [2].

Специфіка освітніх послуг виявляється в їх класичних характеристиках (невідчутність, невіддільність від джерела, непостійність якості, неможливість збереження) та індивідуальних рисах. Неможливість збереження освітніх послуг виявляється двоєю: по-перше, неможливо надати послуги в повному обсязі заздалегідь і скласти їх як матеріальний товар в очікуванні підвищення попиту; по-друге, з часом людина забуває отриману інформацію, знання. У зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу відбувається старіння знань [3, с. 138].

До специфічних особливостей освітніх послуг найчастіше відносяться такі: 1) висока ємність інтелекту; 2) відстрочка виявлення результативності і залежність результатів від умов майбутньої роботи і життя випускника вищого навчального закладу; 3) відносна тривалість виконання; 4) необхідність подальшого супроводу й оновлення послуг; 5) залежність послуги від місця її надання і місця проживання потенційних студентів; 6) неможливість перепродажу тощо [4, с.193].

Також процес виробництва освітніх послуг має низку додаткових властивостей, які впливають на формування освітньої послуги в цілому. Такими властивостями є: неможливість безпосереднього кількісного підрахунку освітніх послуг; конкурсний характер освіти; нематеріальність, мінливість, не збереженість, приналежність до дорогих послуг, оскільки головним чинником їх виробництва є висококваліфікована праця педагогів [5].

Існує достатньо широке коло ознак, за якими вчені здійснюють класифікацію освітніх послуг і певним чином формують визначення категорії «освітня послуга». Основними ознаками, за якими відбувається нормативна класифікація освітніх послуг є наступні:

1. За структурою освіти (освітні послуги в системах дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої, післядипломної освіти, аспірантури, докторантури).

2. За формою навчання (денна; заочна; дистанційна, вечірня).

3. За освітньо-кваліфікаційним рівнем (освітні послуги здобуття освіти за ОКВ: кваліфікованого робітника, молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста, магістра).

4. За рівнем наукового ступеню (здобуття наукового ступеню: кандидата наук, доктора наук)

5. За формою оплати освітніх послуг (за рахунок видатків державного бюджету (державне замовлення); за кошти місцевого бюджету (регіональне замовлення); за кошти фізичних та/або юридичних осіб; за кошти цільових пільгових державних кредитів).

6. Відповідно термінам (тривалість) надання освітніх послуг (довгострокове; середньострокове, короткострокове).

7. За суб'єктами надання освітніх послуг.

8. За суб'єктами споживання освітніх послуг.

Проведений аналіз наукових визначень категорії «освітня послуга» свідчить про те, що науковці розглядають освітні послуги під різними кутами: як дії; результат дій (діяльності), скрізь призму аналізу сутності освітньої послуги, через поєднання дії та результату (задоволення потреб споживача).

Так, Ю. Тихомиров поділяє послуги відповідно сферам застосування на: державні, управлінські, адміністративні, соціальні, житлово-комунальні (муніципальні) з віднесенням освітніх послуг до соціальних. [6, с. 56–57].

В. Резнікова поділяє освітні послуги залежно від потреб на основні та додаткові. Погляди В. Резнікової розвиває Б. Дерев'яно, який відносить до основних освітні послуги, а до додаткових – послуги, які покликані сприяти якісному отриманню основних послуг [7, с. 111; 8, с. 223, 228].

О. Падалка, І. Каленюк вважають, що освітні послуги є здійсненням різноманітної (педагогічної, виховної, наукової) діяльності працівниками сфери освіти із задоволення освітніх потреб окремих людей і всього суспільства [1, с. 22, 39].

Ф. Котлер трактує освітню послугу, як вид послуги, яка забезпечує реалізацію конституційних гарантій і державних зобов'язань у сфері освіти, що надається за рівнями освіти відповідно до вимог державних освітніх стандартів і передбачає витрати певних економічних ресурсів у процесі задоволення освітніх потреб споживачів [9].

В. Сенашенко, Г. Ткач вбачають в освітніх послугах систему знань, вмінь та навичок, які набуваються в процесі навчання, а згодом використовуються для задоволення потреб людини, суспільства і держави [10].

Н. Гарифуллин, В. Гуртов визначають освітню послугу як вид послуги, котра забезпечує реалізацію конституційних гарантій в галузі освіти, що надається згідно рівня освіти у відповідності до вимог державних стандартів [11].

Ряд вчених пропонує поділяти послуги залежно від результату на матеріальні та нематеріальні за результатом та об'єктом. При цьому метою матеріальних послуг є внесення зміни в стан будь-яких предметів, (здійснення матеріальних змін). В свою чергу нематеріальні послуги не предметної, або речової форми спрямовані на задоволення особистих чи колективних потреб і мають прояв у зміні фізичного, розумового чи економічного стану їх споживача [12, с. 111-112].

Освітню послугу, як організований процес навчання для одержання необхідних знань, навичок і вмінь розглядають такі вчені як: В. Александров [13, с. 54], С. Ніколаєнко [14], С. Трубич [15], Н. Крахмальова, Д. Кирієнко [16], В. Фадєєв [17, с. 133], С. Багдік'ян [18], К. Євменков [19], Н. Гарифуллин, В. Гуртов [11].

Освітню послугу, як процес задоволення потреб споживача в освіті у своїх дослідженнях визначають: О. Падалка, І. Каленюк [1, с. 22, 2], Т. Оболенська [5], В. Огаренко [12], С. Кадачников [20], І. Грищенко [21, с. 23], В. Сенашенко, Г. Ткач [10], Ф. Котлер [9], Ю. Гава [22].

Згідно законодавству України, освітня послуга є «комплексом визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання» [23].

Вважаємо, що найбільш ґрунтовним є визначення І.М. Грищенка, який у своїй монографії «Професійна освіта в системі економічних досліджень» доводить, що «освітня послуга – це цілеспрямована діяльність фізичних і юридичних осіб, за основу якої взято навчання для задоволення різноманітних інтелектуальних потреб людини й суспільства в нових знаннях, уміннях, навичках, розвиткові індивідуальних здібностей, що має вартісний вимір» [24].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Падалка О. С., Каленюк І. С. Економіка освіти та управління. К.: Педагогічна думка, 2012. 184 с.
2. Каленюк І. С. Економіка освіти: навч. посіб. Київ: Знання України, 2003. 316 с.
3. Ромін А. В. Економічні механізми в системі управління вищими навчальними закладами. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 3 (46). С. 135–140.
4. Шилова В. І. Удосконалення державного регулювання освітніх послуг. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2016. № 4. С. 191–194.
5. Оболенська Т. Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний і зарубіжний досвід: монографія. К., 2001. 208 с.

6. Тихомиров Ю. А. Теория компетенции. М.: Изд-во Ю. А. Тихомирова. 2001. 355 с. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/2002-03-018-tihomirov-yu-a-teoriya-kompetentsii-m-yustitsinform-2001-354-s>.

7. Резнікова В. В. Послуга та суміжні правові категорії. *Університетські наукові записки*. 2009. № 2. С. 105–115.

8. Деревянко Б. В. Послуги у сфері освіти: правове регулювання: монографія. МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк: Видавничий дім «Кальміус», 2013. 387 с.

9. Котлер Ф., Армстронг Г., Сондерс Д. Основы маркетингу. Пер. с англ. 2-е европ. изд. М.; СПб.; К.: Изд. Дом «Вильямс», 2000. 944 с.

10. Сенашенко В. С., Ткач Г. Ф. О тенденциях реформирования российской высшей школы. *Высшее образование в России*. 2010. № 10. С. 29–31.

11. Гарифуллин Н. Ю., Гуртов В. А. Финансовое обеспечение деятельности бюджетных образовательных учреждений по оказанию образовательной услуги. *Экономика образования*. 2011. № 1. С. 5–17.

12. Огаренко В. М. Державне регулювання діяльності вищих начальних закладів на ринку освітніх послуг: монографія. К.: НАДУ, 2005. 326 с.

13. Александров В. Освітня послуга. *Економіка України*. 2007. № 3. С. 53–60.

14. Ніколаєнко С. Рейтингові системи – складові національного моніторингу якості вищої освіти. *Вища освіта*. 2007. № 4. С. 3–14.

15. Трубич С., Майкович Т. Формування та розвиток ринку освітніх послуг як передумова входження України в ЄС (деякі підходи до уточнення понятійного апарату дослідження). *Вісник ТАНГ*. 2003. № 5-1. С. 145–150.

16. Крахмальова Н. А., Кирієнко Д. О. Освітня послуга як продукт економічної діяльності вищих навчальних закладів. *Економіка і управління*. 2004. № 4. С. 19–24.

17. Фадєєв В. І. Взаємозв'язок ринку освітніх послуг та освітніх ресурсів при управлінні вищою школою України. *Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского*. 2013. Том 26 (65). № 1. С. 128–140.

18. Багдік'ян С. В. Освітні послуги: дослідження поняття, класифікація, базові характеристики. *Економіка, Менеджмент, Підприємництво*. 2010. № 22(1). С. 97–100.

19. Євменкова К. М. Освітня послуга як економічна категорія. *Економіка і регіон*. 2009. № 3(22). С. 172–175.

20. Кадачников С. М. Особенности высшего образования как экономического блага и некоторые практические следствия этой особенности. *Университетское управление*. 2001. № 2 (17). С. 48–49.

21. Економічні та соціальні аспекти ефективного розвитку вищої школи / колектив авторів; за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра екон. наук, проф. І. М. Грищенка. К.: Педагогічна думка, 2015. 480 с.

22. Гава Ю. В. Освітні послуги в Україні. URL: <http://www.kibs.kiev.ua/images/>.

23. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

24. Грищенко І. М. Професійна освіта в системі економічних досліджень: монографія. Київ: Грамота, 2014. 384 с.